

Kıyı alanlarının plaj, promenad ve rekreasyon amaçlı düzenlemeleri kentliler tarafından yoğun olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Daha önce var olmayan ancak değişen şartlarla birlikte ortaya yani kullanım olanakları çıkmıştır. Bunlardan birisi de kent plajlarıdır.

Kent plajları kıyı yerleşimlerinde plaj alanı boyunca uzanan, içerisinde promenad yolu, spor aktiviteleri, bitkisel materyal, bisiklet yolları, oturma elemanları, ihtiyaç kadar duş ve tuvalet ile alışveriş imkanlarını içerisinde bulunduran kompleks bir düzenleme olarak yeni ortaya çıkmış bir kavramdır. Bu kompleks düzenleme içerisinde ticari aktivite alanları sadece ihtiyaç kadar olmalıdır. Genellikle halk kullanımına açık olması gereken kent plajları sürdürülebilir kıyı planlama ilkeleri doğrultusunda tasarlanmalıdır.

Kent plajları günümüzde dinlenme ve boş vakit geçirme yerlerinden birisi olarak görülmektedir. Kent Plajlarının tam olarak tanımlanabilmesi için bazı parametrelerin bir araya gelmesi gerekmektedir. Kent plajlarını açıklamak için öncelikle bu parametrelerin neler olduğunu incelemek ve açıklamak gerekmektedir.

Kent plajları, kumsal ve yakın çevresindeki bir düzenleme olması dolayısıyla kıyıyı, yapılan düzenlemenin özelliklerini benzer ve farklı yönleri saptamak amacıyla rekreasyon ve turizmi incelenmek gerekmektedir. Bu kavramlar kent plajları ile doğrudan ilişkilidir.

Kıyıda bir değişikliğe neden olacak boyutlarda; kıyının kazılması ve kum-çakıl çıkartılması, kıyı ve kıyı bölgesine; toprak, çöp ve atıkların boşaltılması yasaklanmıştır. Kıyıda, arazi kullanım planlamasının verdiği izne bağlı olarak gerçekleştirilmesi mümkün olan bazı yapılar; kıyıyı korumak veya halkın kıyıyı kullanımına olanak sağlayan altyapı; iskele, liman, barınak, palamar bağlama yapısı, rıhtım, dalgakıran, köprü, deniz duvarı, deniz feneri, tekne vinci, gemiler için kuru palamar ve depolama olanağı, tuz üretim tesisi, balıkçı tesisleri, arıtma tesisi, terfi merkezleri ve diğerleridir.

Tersane, gemi sökme tesisleri, balık üretimi için deniz çiftlikleri gibi tesisler ve binalar olarak faaliyetin türünden dolayı kıyıdan içeride yer alamayacak olan yapılarda vardır (Özhan 1996).

“kıyı parkı ve promenad alanı planlama kriterleri”

Kıyı şeridinin ilk 50 m. genişliğindeki alanda kıyıda yapılabilecek tesisler dışında başka hiçbir binanın inşaatına izin verilemez. Bu alan sadece yaya ulaşımı, yürüme, rahatlama, çevreyi görme ve rekreasyonel amaçlar için kullanılmak üzere planlanabilmektedir.

Kıyı şeridinin kalan kısmında arazi kullanım planlamasının iznine tabi olarak yollar, halka açık olan rekreasyonel ve turizm olanakları ve evsel atık su arıtma tesisi kurulabilmektedir (Özhan 1996).

Kıyı ve kıyı şeridi boyunca, serbest ulaşımı engelleyecek; bariyer, duvar, tahta veya tel çit, hendek, yığınak veya benzerinin yapılması yasaktır (Özhan 1996).

Rekreasyon; insanların çalışma zamanları dışından kalan serbest zamanlarını, çeşitli etkinlik, uğraşı ve hobilerle geçirdikleri; bu yolla hem fiziksel ve hem de ruhsal, psikolojik yönlerden yeniden dinlenmiş, rahatlamış ve zindeleşmiş duruma geldikleri etkinliklerin tümünü ifade etmek amacı ile kullanılan bir sözcük olduğundan, çok değişik ve çeşitli etkinlikleri içermektedir. Tanımın koşullarını sağlayan tüm etkinlikler ise rekreasyonel etkinlik olarak kabul edilebilir (Sayan 1998).

Vogler’e göre: “rekreasyon, kişinin fiziksel ve psikolojik olarak kendisini tekrar kazanabilmesini sağlayan serbest zaman değerlendirmesidir” (Atlan ve Önsoy 1983). Sağcan ise rekreasyon faaliyetlerini “insanların boş zamanlarında eğlence ve tatmin dürtüleri ile gönüllü olarak katıldıkları bedensel ve ruhsal yorgunluklarını giderici, onlara fiziksel, ruhsal ve yaratıcı güç kazandıran eylemler.” (Sayan 1998) olarak tanımlamaktadır.

Kısaca, dinlenmek ve moral kazanarak yeniden canlanmak amacıyla yapılan bu faaliyetlerin, boş zamanla çok sıkı bir ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Rekreasyon faaliyetleri, genellikle boş zamanlar içinde yapılmakta, fakat, her boş zamanda yapılan faaliyet rekreasyon olarak nitelendirilmemektedir (Korça 1989).

Halka açık kentsel kıyılardaki tüm rekreasyonel etkinlikler ve kullanım şekilleri, kent kıyısını boydan boya kateden bir kent parkı olarak değerlendirilebilir. Böyle kıyısız bir kent parkında yer alabilecek rekreasyonel kullanımlar şu şekilde gruplandırılabilir (Özhan 1974):

- Dinlenme ve geziyle ilgili kullanımlar
 - Dinlenme ve güneş terasları
 - Halka açık plajlar ve yüzme havuzları
 - Bakı terasları, yürüme yolları
 - Oturma mekânları ve köşeleri
 - Sohbet alanları
 - Açık bekleme alanları
- Özel bitki bahçeleri
 - Özel botanik bahçeleri
 - Arboretum (Kent parkının büyük bir bölümünü kaplayacak ölçekte düşünülmeli, herdem yeşil ve yaprak döken ağaç, ağaçcık, kısmen de çalılarını içermelidir.)
 - Otsu bitkiler bahçesi
 - Özel bitki türleri bahçesi (Genelde tek ve çok yıllık çiçekler veya soğanlı, yumrulu ve rizumlu çiçekleri içermelidir.)
 - Tıbbi bitkiler bahçesi
 - Subtropikal meyve türleri koleksiyonu (Portakal, mandalina, limon, turunç, greyfurt, muz, malt eriği, avakado, frenk yemişi, vd.)
 - Su içi ve kıyısı bitkileri bahçesi
 - Sukkulent ve yer örtücü bitkiler bahçesi
 - Egzotik tropikal bitkiler koleksiyon bahçesi
- Denize dayalı kullanımlar
 - Marina, rıhtım ve iskeleler
 - Kayıkhaneler ve balıkhaneler
 - Su sporları merkezi (Yatçılık, wind-surf, sürat motorculuğu, su kayağı, balıkçılık vd.)
 - Su altı sporları merkezi (Dalgıçlık, su altı avcılığı, su altı yürüyüşü vd.)
- Spor ve oyunla ilgili kullanımlar
 - Basketbol

“kıyı parkı ve promenad alanı planlama kriterleri”

- Voleybol
- Hentbol
- Tenis, duvar tenisi, masa tenisi
- Mini golf
- Mini futbol
- Kay kay ve tekerlekli paten pistleri
- Kültüf fizik hareketleri alet ve ekipmanları
- Bisiklet yolları ve koşu, yürüyüş parkurları
- Çok amaçlı açık oyun alanları
- Küçük ve büyük ölçekli çocuk oyun alanları
- Temel gereksinimlere ilişkin kullanımlar
 - Tuvalet, duş, soyunma-giyinme yerleri
 - Büfeler, kafeler, restoranlar, snack-barlar
 - Otoparklar
 - Bedensel özür lü (tekerlekli sandalye ve çocuk arabaları için) rampaları
 - Çeşmeler, şadırvanlar, sebiller
 - Çocuk bakım üniteleri
 - İlk yardım üniteleri
 - Danışma yerleri ve telefon kabinleri
 - Broşür ve gazete, dergi edinme standları
- Doğal ve düzenlenmiş alanlara ilişkin kullanımlar
 - Kaya ve çakıl bahçeleri
 - Dere yatağı düzenlemeleri
 - Yapay şelale ve kayalıklar
 - Kaskatlı havuzlar
 - Ses ve ışık gösteri alanları, su oyunları
 - Doğa müzeleri
 - Açık hava müzeleri
- Kültürel ve sanatsal kullanımlar

“kıyı parkı ve promenad alanı planlama kriterleri”

-
- Açık hava tiyatroları
 - Modern heykel ve seramik bahçeleri
 - Ressam ve heykeltıraş çalışma bahçeleri
 - El sanatları yapım ve satış yerleri
 - Yer satrancı ve sabit satranç masaları
 - İşlevsel bitkisel materyal kullanımları
 - Gürültü ve toz önleme kuşakları
 - Rüzgar koridorları
 - Kullanımlar arası tampon yeşillikler
 - Çirkin görüntü perdeleme kuşakları
 - Üretim ve satış
 - Süs bitkileri üretim ve satış seraları
 - Egzotik meyveler ve yan ürünleri satış yerleri

Kıyisal yerleşimlerde, artan insan sayısı ile birlikte, kentsel mekanda rekreasyonel etkinlik gereksinimleri de orantılı olarak artmaktadır. Bu nedenle kentsel yerleşimlerde, turistik kasaba köy ve beldelerde, kıyıları amacına en uygun şekilde kullanmak, bu alanlarda çevreyle uyumlu rekreasyonel kullanımları gerçekleştirmekle olasıdır. Ancak, planlama ve uygulamada, “koruma, geliştirme, kullanma” ilkelerini başlangıç noktası olarak kabul etmek; mevcut arazilerin rekreasyonel amaca en uygun şekilde kullanımını sağlayarak doğal dengeyi bozmamak amaçlanmalıdır. Bunun yanında kıyı şeridi boyunca yoğun araç trafiğine olanak veren ve yerleşim alanlarını denizden ayıran, hatta bazı bölümlerde ayıramayan; klasik, paralel yol sistemi, çevre değerlerinin ve dinlenmenin gerçek karakterini dikkate alan işlevsel bir sisteme dönüştürülmelidir (Arslan 1988).

Kıt kaynaklara sahip olan kıyılar, alanda herhangi bir zararlanma gerçekleşmeden sınırlı sayıda ziyaretçiye hizmet sunabilir. Her kıyının kendine ait bir taşıma kapasitesi vardır. Taşıma kapasitesi, “Bir rekreasyonel alanda, rekreasyonu geliştirmek amacıyla; alanda sabit biyolojik ve fiziksel zararlanma oluşturmadan ve rekreasyon etkinliklerinin kalitesinde fark edilir derecede bozulma ortaya çıkarmadan, kullanıcı sayısının alanı yıllık kullanma süresi” olarak tanımlanabilir (Baud-Bovy and Lawson 1977).

Kıyisal yerleşim alanlarına olan talep artarak sürmektedir. Kıyisal bölgelere veya kentlere doğru gerçekleşmekte olan bu nüfus transferi, söz konusu alanların taşıma kapasitelerini çoktan aşmıştır. Plansız ve ölçüsüz kentsel gelişimler, kıyisal kaynakların birçok kişi tarafından kullanımını olanaksız duruma getirmektedir. Kıyı çizgisine paralel uzayan villa, yazlık, tatil köyü, otel, motel ve bunun gibi özel kullanım şekilleri; kıyisal alanlarda, gerek deniz ve gerekse karada yaşayan doğal bitki ve hayvan toplulukları ve doğal arazi formu arasındaki ekolojik dengeyi, tekrar düzeltilemeyecek şekilde bozmakta, yozlaştırmakta ve değiştirmektedir (Sayan 1991).

Günümüzde kıyisal yerleşimler, iç ve dış turizmin büyük baskısı altındadır. Bu nedenle, kıyisal alanlar için iyi bir kaynak taşıma kapasitesi hesaplaması gerekir. Çünkü rekreasyonel ve turizm amaçlı kıyı kullanımı, alana yerli ve yabancı turist akımını körüklemektedir.

Kaynaklar:

- Arslan, M. 1988, Kıyisal Yerleşimlerin ve Liman Kentlerinin Planlamasındaki Temel Sorunlar, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara.
- Atlan, T ve Önsoy C. 1983 Fiziksel Planlama Çalışmalarında Kıyı Rekreasyonunda Uygun Alan Seçimi Yönteminin Araştırılması Sayfa 66-82, Mimarlık Fakültesi, Trabzon.
- Baud-Bovy and Lawson 1977
- Korça, P. 1989, Kıyı Alanlarında Turizm Planlamasına Yönelik Bir Araştırma, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özhan, E. 1996. Coastal Zone Management in Turkey. Ocean and Coastal Management, Vol 30 No 2, Sayfa 153-176.
- Öztan, Y. 1974, “Zürih Gölü Kıyısında Bir Promenad Alanı Uygulaması” adlı yazı, Peyzaj Mimarlığı Dergisi, Sayı: 2, Ankara.
- Sayan, M.S. 1991. Antalya Kenti Kıyı Bandının Gezi Alanı Olarak Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

KIYISAL ALAN PLANLAMA DERSİ

9. HAFTA

“kıyı parkı ve promenad alanı planlama kriterleri”

-
- Sayan, M.S., 1998. Antalya Kıyı Bandındaki Bazı Turizm Amaçlı Tesislerin Peyzaj Mimarlığı Yönünden İrdelenmesi Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.